

УДК 327:316.483

*В. О. Глушков***УКРАЇНА: КОНФЛІКТОГЕННІ ФАКТОРИ В УМОВАХ
СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ**

Світовий порядок являє собою планетарну глобальну ієрархічну систему міжнародних зв'язків і відношень між державами або союзами держав, що одержала міжнародне-правове закріплення і має розподіл політичних ролей на планетарному або (і) регіональному рівнях. Сучасний світовий устрій являє собою багаторівневу взаємозалежну і взаємообумовлену ієрархічну структуру держав, що мають різний ступінь політичного значення: від глобального до регіонального. У цій ієрархії розташовані держави, які знаходяться на найвищому щаблі і мають статус великих, і держави, що знаходяться на більш низькому щаблі ієрархії — регіональні. Великі держави мають реальні можливості і політичну волю глобально впливати на події в рамках усієї міжнародної системи, визначаючи політику інших країн, що входять в очолювану нею ієрархічну систему. Держави регіонального масштабу знаходяться на більш низькому щаблі політичної ієрархії і можуть впливати тільки на процеси у конкретному регіоні і з урахуванням політики великих держав мають незначні можливості для прийняття та впровадження самостійних політичних дій у рамках, визначених великими державами.

Суть політики Сполучених Штатів Америки перебуває у світовій гегемонії, проявом якої є знищення будь-якого геополітичного супротивника, а також незастосування принципу спільного існування з державами, що виступають проти американського панування. Основна мета американської зовнішньої політики залишається незмінною — це світове панування, глобальна «доктрина Монро». Якщо колись доктрина Монро на Західній півкулі означала: «Всю Західну півкулю — для США», то тепер глобальна доктрина Монро, по суті монополярного світового порядку, означає: «Весь світ — для Америки». В умовах Нового світового порядку виникла нова геополітична категорія — «Золотий мільярд», суть якого зводиться до глобального умовного розпо-

ділу людства за геоекономічним критерієм на основі виділення двох груп населення землі — забезпеченої — «золотий мільярд» і іншої частини людства, яка забезпечує. Дана категорія безпосередньо пов'язана з такими геополітичними поняттями як «заможна Північ» і «бідний Південь».

У таких умовах світ підпорядковується єдиній олігархо-мондіалістській, безжалісній експлуататорській і принизливо-ультимативній монополярній владі. У Новому світовому порядку людство поділяється на дві основні категорії — переможці та переможені. У світі отримує розвиток нова глобальна проблема — поява мільйонів перманентно «зайвих» людей — безробітних, що буде сприяти масовій нелегальній міграції населення з бідного Півдня и бідної Півночі (Африки, Азії і Східної Європи), специфікою якої є те, що мігранти становляться об'єктом організованої транснаціональної злочинності.

Космополітизація людства — це одна з головних цілей Нового світового порядку. Сучасні розрахунки також свідчать, що для підтримання комфорту західного стандарту матеріальних і енергетичних ресурсів планети достатньо тільки для 1 мільярду («золотого мільярду»), тобто однієї восьмої людства, іншим «вхід заборонено» та запропоновано знизити чисельність населення різними шляхами — від дешевих контрацептивних засобів, масової стерилізації, зростання злочинності, вільного обігу зброї, наркотиків, трансплантації, громадянських війн і конфліктів й тощо).

Закінчення «холодної війни», руйнація біполярного світу, розвал Радянського Союзу, юридично закріпленого Біловезькими угодами, визначили структуру сучасної геополітичної ситуації планетарного масштабу. Прямим наслідком цих угод стало виникнення п'ятнадцятиох нових держав, скорочення європейської частини Росії до розмірів території XVII століття, що призвело до підриву економіки держав, що утворилися, підриву їхнього міжнародного престижу. Швидкий розвал євразійської держави, що протягом багатьох років забезпечувала стабільність у Європі і світі, має історичні корені, в основі яких знаходилося геополітичне протистояння не просто Східної і Західної Європи (Росії і Заходу), а двох різних цивілізацій. Історичне протистояння Росії і Заходу обумовлюється насамперед геополітичними (суша — море) і цивілізаційними (Слов'янсько-православна — Західна) чинниками.

Для Заходу воно було метою довгострокової стратегії по знищенню основного геополітичного супротивника. Але хоча зовнішній вплив був надзвичайно вагомим, геополітична поразка Радянського Союзу стала результатом невирішеності насамперед причин внутрішнього характеру, що полягали в імперській перенапрузі, психологічній втомі населення, помилках стратегічного економічного характеру, обумовлених як діяльністю п'ятої колони, боротьбою за особисту владу, а також відмовою від своєї імперської сутності. Але головне полягає далеко не у вищевикладеному. СРСР, як імперія, програв не в ході «холодної війни», а відмовившись і від неї, і від себе, і від своєї імперської суті.

Росія традиційно найбільш уразлива зсередини, духовні моменти її державного буття представляються надзвичайно значними. Вона не може існувати поза своєю особливою імперською сутністю, визначеною географічним положенням (хартленд), історичним шляхом і державною долею. Під імперією в російському варіанті розуміється тип ідейно підкріпленого ідеократичного державного устрою народів у слов'яно-православному євразійському вимірі (а також деякою мірою іреократичності в історичному розумінні).

Сучасна ситуація характеризується претензіями США на світову гегемонію, які після розвалу Радянського Союзу відчули себе єдиною наддержавою і намагаються установити свій світовий порядок імперської спрямованості — «*Rex Americana*» — «третьою американською імперією з балканським кордоном». Важливим моментом у формуванні геополітики США є розробка основних напрямків на теоретичному рівні, а потім впровадження цих теоретико-політичних пропозицій у практичну геополітику. Така розробка здійснюється представниками різних політико-правових шкіл США, а також тіньових політичних структур. Так, зокрема, у 1885 році Стронгом була розроблена теорія «визначеної долі», що обґрунтовує богообраність американців, головними представниками яких є англосакси. Автор теорії обґрунтовує доцільність втручання у справи інших народів, нездатних вирішити проблеми політичної цивілізації.

У цьому плані становить інтерес розроблена Ф. Тернером «Теорія кордонів», у якій обґрунтовується необхідність здійснення експансії, від якої, на його думку, залежить збереження демократії, процвітання нації. Особливе місце в становленні військово-геополітичної доктрини США, заснованої на таласократичних принципах, займають праці адмірала А. Мехема, що обґрунтовує необхідність створення сильного військово-морського флоту для боротьби з великими державами за панування над світом. Інтерес до світового панування Сполучених Штатів, що продиктований суто геополітичними чинниками, обумовленими таласократичним критерієм, і те, що США є геополітичним центром, Новим Карфагеном, лідером Нової Атлантиди, в основі устремлінь яких знаходяться економічні і фінансові інтереси.

У даний час у західній політології існують декілька концептуальних геополітичних теорій устрою сучасного світового порядку. Однією з найбільш поширених є концепція *уніполярного світопорядку*, що виступає теоретичним обґрунтуванням претензій на світову гегемонію при побудові однополярного світового порядку. Основне джерело конфліктної напруженості — різниця потенціалів між ядром і периферією, причому будь-який прояв незадоволеності в тій або іншій формі таким станом вважається заколотом із усіма негативними наслідками. Відповідно до теорії концентричної уніполярності, світ розглядається як «багатополярне утворення в *рамках* глобального уніполю». Америка займає головне збалансоване положення в рамках уніполю.

Відмінною рисою сучасної транзитивної монополярності є відсутність між центрами чітких конфронтаційних розмежувань. Держави можуть входити в різні, в тому числі і конкуруючі, утворення, у результаті чого можуть утворитися хиткі геополітичні структури, що призводять до складно прогнозованих криз. Якщо раніше створення різних геополітичних структур Римленда проти Хартленда (Росія) не досягало успіху, то в сучасних умовах значного послаблення Росії, виникнення і зміцнення потужної морської держави у вигляді США здійснюється потужне протистояння таласократичних і телукратичних сил, з одного боку, США, а з іншого — розмитий телурократичний простір без єдиного центру, що знаходиться в стадії організації (Китай, Росія), одержують поширення так звані плюралістичні геополітичні концепції.

США фактично вибудовують лінійну схему нового світового порядку, що має глобальну уніфікацію західних ліберальних цінностей. Однак претензії на уніполярність мають і негативні наслідки для американської держави. У сучасний період їх можливості все більше вступають у суперечність з імперськими бажаннями. Сьогодні США вже зіштовхнулися з таким гігантом, що зростає, як Китай. Вдало проведені реформи в Китаї здійснюються на гребені пасіонарності китайського етносу, що має значний людський потенціал і накопичений століттями досвід державного будівництва. Після приєднання Гонконгу на порядку денному приєднання Тайваню, після чого почнеться зближення Китаю і Японії, що дасть можливість створити Великий геополітичний східний простір, де юань і ієна знищать долар. Капіталізм у цілому зараз перебуває в стадії занепаду. Його падіння стане кінцем панування білої раси, її місце займуть народи басейну Тихого океану і Китаю.

У Європі намічається зближення інтересів Німеччини і Франції. У найближчій перспективі європейське лідерство Німеччини стане більш вираженим. Об'єднана Європа по більшості показників буде перевершувати Америку. Важливе місце в цьому процесі може зайняти Росія, і від того, до якої структури вона приєднається, багато в чому залежить становлення тієї або протилежної сторони в біполярній системі побудови майбутнього світу. Таким чином, у сучасних реаліях фактично формується декілька центрів, із котрих два займуть головне місце. Якщо спробувати змодельовати геополітичну модель сучасного світу, то вона може виглядати таким чином. На чолі цієї моделі лідируючий центр у особі США, а потім множина різних системоутворюючих центрів хиткої багатополарності, що тенденційно прагнуть сформувати систему біполярності.

Таким чином, із такого становища впливає другий напрямок у політичній теорії — концепція *біполярного світоустрою*. У ній умовно можна виділити два підходи — біполярність центрів сили і біполярність цивілізацій. Біполярність сили (США і Китай, США і Китай плюс Росія, Тихоокеанський союз проти Європейської коаліції і т.д.). Основне джерело виникнення напруженості і конфліктів — відцент-

рові устремління центрів сили при наявності геополітичних суперечностей між ними;

— біполярність цивілізації. У сучасних умовах однією з найбільш поширених концепцій є біполярна цивілізаційна модель побудови світового співтовариства, основою якого є соціально-економічна, соціокультурна і геополітична складові при такому протиставленні на полярні полюси — «Захід — Схід», «Хартленд — Римленд» «заможна Північ — бідний Південь», «світовий центр — світова периферія».

Спроба моделювання структури майбутнього біполярного світу дає можливість зобразити таку структуру. На вершині світової ієрархії розташуються дві наддержави — США і Китай. Другу сходинку можуть зайняти Індія і Японія або на ній будуть знаходитися Німеччина, Росія, Індія, Індонезія, Японія, Бразилія, Великобританія, Франція. Німеччина, Росія, Бразилія, Франція, Великобританія і Індонезія, будучи лідерами відповідних регіонів, у цьому випадку стають великими державами регіонального рівня. Більш низький щабель можуть зайняти такі країни, як Італія, Україна, Іран, Таїланд, Південна Корея, Мексика, Аргентина, Іспанія.

Третя концепція — це теорія *багатопольного світу*, в якій виділяється два підходи:

— багатопольність центрів сили. Головне джерело конфліктів — протиріччя між центрами сили, боротьба між ними за політичне панування і сфери впливу. Існує обґрунтована точка зору про те, що світ входить в епоху системних криз — системної кризи епохи, кризи європейської цивілізації. У недалекому майбутньому такий хід подій може спричинити конфлікт між Західною Європою і Східною Азією. Сучасна політична наука має у своєму розпорядженні значну кількість прямих і непрямих ознак перебування європейської цивілізації в стадії занепаду, зокрема, війни і збройні конфлікти, розвал Радянського Союзу, розвиток аморальності, бездуховності і девіантних форм поведінки, у тому числі зріст фонових явищ, криміналізація населення і корумпованість державного апарату, транскulturація неєвропейських цивілізацій, поява нових захворювань тощо. Проблемою також стає злочинна діяльність мафіозних структур, тероризм, наркобізнес, масова нелегальна міграція населення, біженці з різних районів, що створюють сприятливе середовище для всякого роду конфліктів. Дестабілізують обстановку також неконтрольований технологічний розвиток, надвиробництво, тривале безробіття, забруднення навколишнього середовища, торгові війни, етнічні конфлікти, зріст маргіналізації, дика урбанізація, що посилює ускладнення суспільства, в якому збільшується нерівність у споживанні. Всі ці чинники будуть сприяти утечі від дійсності, наростанню актів протестів, вандалізму.

У сучасних умовах прискорення темпів еволюції світу вступає в протиріччя з консервативними державними механізмами. Спостерігається певне зниження ролі держав-націй, що зсередини підточуються нео-

лібералізмом, а зовні на них впливає активна діяльність ТНК. Якщо раніше держава була основним суб'єктом внутрішньої і зовнішньої діяльності, то сьогодні різко зросла роль недержавних суб'єктів. Наслідком ослаблення ролі держави стали такі негативні прояви, як зріст насильства, внутрішньодержавних і міждержавних конфліктів, що призводить до дестабілізації міжнародного суспільства, військово-політичного протистояння.

Сполучені Штати Америки є в сьогоднішніх умовах єдиною супердержавою, що має панування в політичній, економічній і політичній сферах. Фінансово-економічні й інформаційно-технологічні форми експансії, посилені політико-дипломатичним тиском і, при необхідності, військово-поліцейським натиском, можливість експлуатувати велику частину земної кулі забезпечили США роль світового лідера. Вони тримають під контролем основні регіони світу, забезпечують свою військову присутність у глобальному і регіональному масштабах, створюють вигідні їм уряди і структури, формують суспільну думку. Для досягнення своїх стратегічних завдань США формують центри сили в Європі, Азії й Америці, що повинні стати опорою для встановлення нового монополярного світового порядку. Однак такі центри утворюються в умовах клубка протиріч їх із США, тому що протиріччя існують між континентами і світовими регіонами з їхніми геополітичними центрами сили. Такими є Німеччина в Західній Європі, Росія — у Східній, Японія і Китай — в Азії. Крім того, здійснюється процес створення субрегіональних структур, зокрема, Балкансько-Ядранського союзу у складі Австрії, Угорщини, Італії і Югославії; Балтійської конфедерації країн, що об'єднує Фінляндію, Швецію, Литву й Естонію; військово-політичного союзу «НАТО-біс» за участю Угорщини, Польщі, Чехії, Словаччини, Естонії, Латвії і Литви; конфедерації Тиссо-Карпатського регіону, що включає Угорщину, Румунію, Чехію, Словаччину і Югославію.

Одним із зовнішньоекономічних чинників розвитку Східної Європи є ісламський ринок, що формується на чолі з Туреччиною. Чорноморський геополітичний простір у географічному і політико-системному вигляді представляє самостійну систему, що виступає як підсистема європейської системи міжнародних відносин. Росія, Туреччина й Україна в цих рамках беруть участь у формуванні структурних зв'язків, створюючи в ній доцентрово-силові відношення в даній системі. В 1992 р. президенти Азербайджану, Вірменії, Болгарії, Грузії, Молдови, Румунії, Туреччини, України і глави урядів Албанії, Греції і РФ у Стамбулі прийняли Босфорську заяву і підписали Декларацію про створення Організації Чорноморського Економічного Співробітництва, ініціатива створення якого належить Туреччині.

У жовтні 1997 р. у Страсбурзі державами Чорноморського регіону було проголошене створення нового субрегіонального блока Чорноморського басейну — ГУАМ (Грузія — Україна — Азербайджан — Молдова), що являє собою угруповання країн на основі єдиних політич-

них і економічних чинників. Загальні економічні інтереси держав ГУАМ у більшому ступені сконцентровані навколо двох основних питань — прикаспійських енергоносіїв і розробки нового Транскавказького транзитного транспортного коридору з нафтогазових родовищ в Азербайджані, Туркменістані, Казахстані й Узбекистані через Кавказький регіон. Для даних країн створення цієї організації прийняло рівень стратегічного значення. У випадку створення такої транспортної комунікації Україна мала би шанс стати важливою ланкою економічної безпеки Європи. Другий напрямок співробітництва в рамках ГУАМ — створення системи безпеки і стабільності в даному регіоні.

Найбільш складною проблемою в геополітичному просторі України є Крим. На сучасному етапі Крим знаходиться в конфліктонебезпечній точці. Тут перехрещуються ісламська, євразійська і європейська геополітичні формації. Частково носієм Європейської формації є Україна, Євразійської — Росія, ісламської Туреччина. Кримські татари по своїй культурі і традиціям наближені до тюрксько-ісламського світу. Небезпека полягає в тому, що Крим є центром геополітичного протистояння України і Росії, Росії і Туреччини. У сучасному світопорядку Туреччина перестала бути буферною зоною. У світі — це новий силовий полюс, нова регіональна наддержава, котра всіма силами бореться за поширення свого впливу в Центральній Азії. Турецький націоналізм органічно доповнює ідеї панісламізму, ісламського космополітизму. Головним для цієї ідеології є релігійна приналежність. Іслам — це типово тоталітарна ідеологія. Ісламський чинник створює у світі дестабілізуючий вплив із боку таких держав, як Афганістан, Іран, Ірак, Кувейт, Ізраїль, Саудівська Аравія і Пакистан, а також ісламських країн Середземноморського басейну.

Дестабілізуючим чинником світових відносин є співвідношення країн Півночі і Півдня. Провідну роль відіграють держави, що мають важелі впливу на світову економіку, інші мають залежність від перших. У результаті створюються «ножиці» економічного і технологічного відставання. З іншого боку, країни Півночі мають залежність від сировинних ресурсів країн Півдня. Все це не може не турбувати країни Півдня. Погрозою політичної стабільності у світі є зростаючий продаж зброї у країни, що розвиваються.

Розвиток політичних подій останніх років (розпад Югославії, СРСР, захоплення Іраку, визнання Косово і т.д.) дає підстави припустити, що протікання світової кризи буде важким для будь-якої цивілізації, держави і людства в цілому. Зсув центру світового розвитку в Тихоокеанський регіон буде супроводжуватися збройними конфліктами, економічними кризами;

— цивілізаційна багатополарність. Відповідно до концепції американського політолога С. Хантингтона, існує вісім цивілізацій: 1) західна, що включає Північну Америку і Західну Європу; 2) слов'яно-православна, 3) конфуціанська (китайська), 4) японська, 5) ісламська, 6) індуїстська.

ка, 7) латиноамериканська, 8) африканська. Автор вважає, що зіткнення цивілізацій буде домінувати в глобальній політиці. Лінії розламу між цивілізаціями будуть фронтовими лініями зіткнення майбутнього. Всі цивілізації нерівнозначні, але вони єдині в тому, що вектор їхнього розвитку і становлення буде спрямований у протилежному від атлантизму і цивілізації Заходу напрямку.

Після розвалу СРСР світ фактично розділився на дві частини — частина капіталістичних країн Європи й Азії, європейські і латиноамериканські країни, що знаходяться під сильним впливом США, і азіатські й африканські країни, що не знаходяться під таким впливом. Таким чином, у будь-якому випадку світова система на планетарному рівні залишається фактично *біполярною*. З розпадом СРСР система стала однополярною лише на деякий перехідний період часу, поки не структурується нова біполярність. Місце вибулої наддержави все більше займає Китай. Багатополюсність, як показує історичний аналіз, також хитка, короткочасна і має суто перехідний характер.

Крім теорії уніполярності використовується її більш м'який варіант — регіоналізм, відповідно до якого світ є багатополюсним, структурованим навколо країни-лідера регіону. Роль третейського судді виконує в даній ситуації світовий лідер, який має право у випадку виходу ситуації з-під контролю регіональних лідерів використовувати будь-які можливі засоби. Для України різниця між «уніполярною» і «регіональною» моделями полягає в тому, в якій мірі признається гегемонія США і яка роль нею приділяється нам.

Нестабільність монополярної системи закладена й у політико-економічних умовах існування самих США. Основа американського високого рівня життя полягає в тому, що країна фактично живе з нетрудового національного доходу, одержуваного з джерел, пов'язаних із неадекватним надходженням прибутку в порівнянні з вкладеними затратами. Таким чином, «американське диво» обумовлюється можливістю експлуатувати велику частину ресурсів земної кулі. Такий стан не може тривати довго, тому що будь-яка зміна в статусі великої держави США матиме негативний вплив на політико-економічне становище країни — глобальна політична, економічна або фінансова кризи. Крім того, можуть виникнути проблеми національного характеру, коли «кольорове населення» досягне критичної точки, що покладе початок дезінтеграції країни за расовою і етнічною ознакою. Американський етнос перебуває у стадії занепаду, старіння.

Новий світовий порядок являє собою есхатологічний, месіанський проект, в основі якого знаходиться ідея політико-економічного панування визначеної окультної верхівки фінансової олігархії, що спирається на ідеологічну і спекулятивно-лихварську революцію, що виникла в результаті цього нового мислення. Структура Нового світового порядку, на думку його творців, повинна базуватися на таких основних принципах:

економічний — обов'язкове встановлення на всій планеті ліберально-капіталістичної ринкової системи, товариства вільного ринку, тобто плутократичного товариства, що управляється Світовим урядом;

геополітичний — превалювання країн географічного й історичного Заходу. Геополітичний пріоритет західної орієнтації є абсолютним. Захід поставлений у центр геополітичної доктрини Нового світового порядку, як країна, де заходить сонце. На останній стадії реалізація мондіалістського проекту передбачає збіг природного символізму з геополітичним;

етнічний — космополітизм, расове, національне, етнічне і культурне змішування народів. Національний або незначний національний рух, що до цього використовувалися проти націоналізму імперського типу, будуть рішуче подавлені і місця в новому порядку їм не буде. Народи і нації повинні забути про свої етнокультурні цінності, про свою специфіку, расову і культурну приналежність, відмовитися від будь-якої реальної залежності в національному плані;

релігійний — прихід у світ нової містичної істоти по імені Машиах, при якому буде значно змінена політико-релігійна обстановка на планеті. Християнські цінності і принципи повинні бути знищені (бажано разом із носіями). Вони повинні бути замінені діаметрально протилежними, тобто антихристиянськими, про що свідчить розвиток екуменічного руху;

ідеологічний — глобальний розвиток ліберальних демократичних принципів, в основі яких знаходиться кількісний чинник, що спирається на «права людини», саме цей ліберально-демократичний принцип стає мірою добра і зла, змінюючи інші традиційні джерела народного авторитету, духовні принципи народу, сімейні, родові і державні основи моралі, закладені в «праві народу»;

юридичний — в основі законодавчої бази повинна знаходитися штучна й атомарна, кількісна концепція «прав особистості», що згодом стала відомою теорією «прав людини» і яка витиснула собою органічну концепцію «прав народу», «прав держави» і т.д. Піднесення індивідуума й індивідуального чинника у відриві від нації, традицій, культури, професії, сім'ї і т.д. у самостійну юридичну категорію означає початок кінця права, переростання його в інструмент, що суперечить органічним законам історії народів і держав, історії режимів, територій і союзів.

державний — створення держав із розвинутою представницькою системою і виборною схемою висування перших осіб у державі. На національному рівні органічні імперсько-федеративні принципи стали замінюватися двома протилежними, але однаково штучними концепціями — яacobинською ідеєю «Etat-Nation» («Держава-Нація») і комуністичною теорією повного відмирання держави і початку тотального інтернаціоналізму.

Цей принцип має два підходи, легальний і нелегальний. Перший полягає в створенні легального світового уряду, функціями якого намагалися наділити ООН (пряма, легальна гегемонія США). Другий підхід —

створення таємного політичного центру, що контролює діяльність держав на глобальному і регіональному рівнях (непряма і нелегальна гегемонія США).

В умовах становлення Нового світового порядку Україна стала відносно самостійною державою. Якщо українській економіці вдасться залишитися незалежною від постачань ззовні і якщо в українського керівництва стане політичної волі і державної мудрості, то перед країною відчиняється можливість однієї з перших ввійти в русло стійкого розвитку. Україна знаходиться в зоні політичних конфліктів, і в основі багатьох з них знаходяться саме геополітичні чинники. Геополітичні сили визначають наявність або відсутність, загострення інших конфліктних ситуацій — етнічних, політичних, конфесіональних, регіональних, є поштовхом до розвитку процесів регіоналізації і дезінтегрованості території України шляхом дестабілізації обстановки усередині країни.

Особливе конфліктогенне місце в Україні займають такі геополітичні чинники, як Балто-Чорноморська смуга (вісь Європи) і Балкано-Кавказька дуга нестабільності. Балто-Чорноморський пояс, або вісь Європи розділяє Європу на Західну і Східну, тим самим відмежовуючи слов'яно-православну цивілізацію від західної. Балто-Чорноморська смуга, або вісь Європи — це проект геополітичного утворення, що, із погляду його творців, повинне включати об'єднання держав Балтії (Литва, Латвія, Естонія), Польщі, України, Білорусі, Угорщини, Чехії, Словаччини, Румунії, Молдови, основною ціллю існування якого є ізоляція Росії від Європи і залишення її один на один з ісламським світом. Цей союз повинен являти собою політико-економічне утворення, що фактично ставить під контроль комунікації Росії з Європою.

За визначенням засновників геополітики, Україна відноситься до країн Балто-Чорноморського поясу («вісі Європи»), від яких багато в чому залежить стабільність всієї Євроатлантичної системи. Вони сьогодні фактично визначають і будуть визначати стан і структуру європейської безпеки на десятиліття вперед. Україна — ключова ланка Балто-Чорноморської смуги. Проте географічне положення України на крайньому східному фланзі євроатлантичної цивілізації має не тільки плюси, а і мінуси. З одного боку, Україна має всі підстави вважатися наріжним каменем системи європейської безпеки. Тому керівники західних військових відомств не випадково наголошують на бажаності розширення НАТО до східних меж України. З іншого боку, існує реальна небезпека перетворення України в «сіру зону» між НАТО і РФ. Як відомо санітарний кордон являє собою територію держав і народів, що розташовуються між двома великими геополітичними утвореннями, чий союз або входження в будь-який Великий геополітичний простір могло б скласти небезпечну конкуренцію зацікавленим державам протилежного Великого геополітичного утворення. Третя геополітична сила проводить свою політику стосовно країн санітарного кордону, щоб створити зону напруженості між двома геополітичними утвореннями за рахунок

здійснення впливу на уряди проміжних країн різними методами і каналами. Геополітична самостійність країн, що входять у санітарний кордон, фактично неможлива у зв'язку з тим, що вони змушені шукати політичної, економічної і військової підтримки на стороні в конкретної геополітичної сили, яка буде визначальною для їх політики. Країни санітарного кордону самі найчастіше є причинами різних геополітичних конфліктів. Перспектива санітарного кордону для України дуже очевидна. Його геополітична формула — «ні Середня Європа, ні Євразія».

Претенденти в члени нового «санітарного кордону» такі — прибалтійські народи (литовці, латиші, естонці), Польща (включаючи Західну Пруссію), Білорусь, Україна (особливо Західна — уніато-католицька), Угорщина, Румунія (також під впливом уніатів), Чехія і Словаччина, при цьому видно, що майже скрізь мова йде про католицький сектор, що належав традиційно до зони впливу Заходу. Ці держави мають сенс тільки як стратегічні зони, штучно підтримувані атлантизмом. У них існують чинники, що прив'язують їх до Євразії (православ'я, усвідомлення слов'янської єдності, наявність російського населення, історична близькість і т.д.), але є і протилежні чинники, що зближують їх із Заходом (католицизм, уніатство, етнічне розходження, політичні традиції суверенітету тощо).

Завдання Євразії в тому, щоб цього кордону не існувало. Тільки відсутність «санітарного кордону» може зробити ці загальноєвразійські відносини нормальними, перетворити простір від «Дубліна до Владивостока» у зону щирої євразійської кооперації, співробітництва і стратегічного партнерства. На початку нового тисячоліття в наукових і політичних колах Росії або США немає розходжень щодо визначення важливості геополітичного положення України. Американські стратеги вважають, що узяті окремо Україна і Росія — індустріальні держави середнього масштабу. Разом вони можуть утворити таку критичну масу, що негайно стає домінуючою в Східній і Центральній Європі. Ключем до ефективної політики США у відношенні Росії повинна бути Україна. Незалежна Україна змінює розстановку сил у Східній Європі, впливає на глобальний баланс сил. Геополітика Заходу і центр цієї геополітики — «українське питання» вимагає негайної відповідної реакції Росії згідно з її геостратегічними імперативами. Терміновість реакції означає створення нової України, що відповідала б природній геополітичній моделі. Це значить, що подальше існування України в її нинішніх межах проблематично.

У результаті перерозподілу в 1991 р. у межах України виявилось дві групи населення, геополітично протилежної орієнтації, водорозділом між якими виявилася культурно-конфесіональна межа. Тому країна виявилася в центрі дії протилежних геополітичних сил. Тепер основна політична проблема — це протистояння між євразійським началом російської України і проатлантистським напрямком у її зовнішній і внутрішній політиці, яку підтримують насамперед її західні області.

Україна — біполярна країна, полюсами якої є Галичина (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська області) і Донбас із Кримом.

Україна — це особлива сфера інтересів Росії. Агресія в східноєвропейському напрямку стає неминучою. З огляду на що сила є динамічним і відносним чинником, що змінюється в кількісних і якісному, відносному й абсолютному показниках, складається з різноманітних елементів, було б недалекоглядним екстраполювати майбутнє Росії, виходячи з її нинішнього становища. Слід враховувати і очевидні ознаки відродження російської могутності. Стабілізувавши обстановку на Півдні Росії, Кавказі вектор тиску в найближчому майбутньому буде спрямований на Україну.

Крим — це історична батьківщина не тільки кримських татар. Тому створення власної держави без врахування інтересів інших національних співтовариств, прискорення цього процесу, тим більше силовими методами веде до явного протистояння й у цілому до етнополітичного конфлікту, тим більше, що надто велика геополітична вага Криму як для України, так і для Росії, і Туреччини. Складність соціально-економічної ситуації в середовищі кримських татар, цілий комплекс історичних чинників необхідні і достатні умови, що породжують ісламський фундаменталізм, який може стати стягом боротьби кримських татар проти України за національну незалежність.

Історично Росія увесь час намагалася вийти до морських рубежів, до відкритих морських просторів, що геополітично пояснюється як прагнення Хартленда (серединної землі) підкорити Римланд (окраїнні землі). Крим для Росії — це ключ до вирішення більш складної геополітичної проблеми — виходу до Середземного моря й у відкритий океан. Босфор і Дарданелли — це замок. Витиснення Росії з Криму, втрата цього геостратегічного центру Чорного моря приведе до її геополітичної морської ізоляції на південних рубежах, до відступу всередину континенту, до геостратегічного ослаблення.

В аспекті взаємовідносин Україна — Росія саме в Криму найбільш сильні позиції Росії. Найбільш вигідний варіант використання цього регіону для геополітичного підпорядкування України. Крим — це можливий психологічний і силовий важіль тиску. Він є складовою частиною такого геополітичного утворення, як Балкано-Кавказька дуга нестабільності, складного геополітичного вузла сучасності, що історично створився в результаті протилежних політичних устремлінь різноманітних світових геополітичних утворень і військових дій, що відбуваються на території колишньої Югославії, Республіки Ічкерія і Південної Осетії та Абхазії. У цьому регіоні порушені інтереси багатьох держав світу, що сприяло реальній можливості виникнення Балкано-Кавказької (Балкано-Чеченської) дуги нестабільності, краї якої торкаються Балканського півострова і Північного Кавказу, а вістрям вона упирається в Кримський півострів.

Існування України в особливій системі геополітичних координат, стратегічність її положення визначають можливість загострення і по-

дальшого розвитку цілого ряду конфліктів. Територіальні, етнополітичні, конфесіональні протиріччя можуть трансформуватися у відкриту боротьбу з використанням насильства і терору. Існування трьох геополітичних просторів на території України створює ситуацію «розірваності» держави, що може стати причиною її фрагментації, значного ослаблення або геостратегічного переорієнтування. Надто привабливим є саме такий варіант для деяких країн, що переслідують свої геополітичні цілі.

А н о т а ц і я

Глушков В. О. Україна: конфліктогенні фактори в умовах сучасного світового порядку. — Стаття.

У статті проаналізовано особливості впливу геополітичного розташування України на розвиток її економічної, політичної та правової систем. Досліджено основні напрями розвитку міжнародних економічних та політичних відносин і, як наслідок, місце та роль України в умовах сучасного світового порядку. Встановлено низку конфліктогенних та терогенних факторів, що мають геополітичний характер.

Ключові слова: геополітична обстановка, конфліктогенні та терогенні фактори, новий світовий порядок.

А н н о т а ц и я

Глушков В. А. Украина: конфликтогенные факторы в условиях современного мирового порядка. — Статья.

В статье проанализированы особенности влияния геополитического положения Украины на развитие её экономической, политической и правовой систем. Исследованы основные направления развития международных экономических и политических отношений и, как следствие, место и роль Украины в условиях современного мирового порядка. Определено ряд конфликтогенных и терогенных факторов, имеющих геополитический характер.

Ключевые слова: геополитическая обстановка, конфликтогенные и терогенные факторы, новый мировой порядок.

S u m m a r y

Glushkov V. A. Ukraine: conflict-factors in today's world order. — Article.

In this article there is an analysis of the features of the Ukrainian geopolitical position influence on the development of its economic, political and legal systems. The basic directions of development of the international economic and political relations, and as a result, the place and the role of Ukraine in the contemporary world order. There is also an identification of a number of geopolitical factors, which may cause conflicts or acts of terror.

Keywords: geopolitical situation, conflicts and terohenni factors, new world order.